



Kwetsbare gezinnen en de vertrouwde mensen om hen heen

Handreiking voor professionals over samenwerken met informeel netwerk

Noor Tromp



Kwetsbare gezinnen en de vertrouwde mensen om hen heen

Handreiking voor professionals over samenwerken met informeel netwerk

Auteur

Noor Tromp

Programma

Regionale kenniswerkplaats Jeugd Noord-Holland

Lectoraat

Empowerment & Professionalisering Hogeschool Inholland

Datum

1 mei 2022

RKJ-NH
Regionale
Kennisswerkplaats
Jeugd
Noord-Holland



inholland
hogeschool

Parlan
vooral samen

kenter
JEUGDHULP



Deze publicatie is mede tot stand gekomen met een financiële bijdrage van ZonMw voor de Regionale Kenniswerkplaats Jeugd Noord-Holland.

Toegankelijkheid van het recht van Noor Tromp is in licentie gegeven volgens een Creative Commons Naamsvermelding-GelijkDelen 4.0 Internationaal-licentie

2022 Hogeschool Inholland





Inhoud

Voorwoord	7
1 Doel van de handreiking	9
2 Het appel	11
2.1 Individueel proces	11
2.2 Organisatieproces	13
2.3 Ketenproces	13
2.4 Gezinsproces	14
3 Netwerk in kaart en de wie-vraag	16
3.1 Gesprekstechnieken en -onderwerpen	16
3.1.1 Niet-wetende houding	16
3.1.2 Uitvragen van de grootste last	16
3.1.3 Epistemisch vertrouwen	17
3.1.4 Wat als er geen netwerk is?	17
3.1.5 Wat als het netwerk een 'slechte invloed' heeft?	18
3.1.6 Hoe omgaan met een 'Nee' of 'Ja, maar...'	18
3.2 Tools	20
3.2.1 Genogram	20
3.2.2 Ecogram	20
3.2.3 Sociogram	20
3.2.4 JIM praatplaat	20
3.2.5 Familiegroepsplan	20
3.2.6 Tools uit Family Finding	21
4 Samenwerken met het netwerk in onveilige situaties	22
4.1 Veiligheid als gedeeld dilemma	22
4.2 De juiste mensen aan tafel	22
5 Interculturele aspecten bij het samenwerken met netwerk	23
5.1 Contact maken met een gezin met een migratie-/vluchtelingachtergrond	24

5.2	Ondersteunen bij hulp vragen aan het netwerk	24
5.3	Doorbreken van eventuele gevoelens van schaamte of wantrouwen	24
	Bijlage I – Toelichting bij de tools uit Family Finding	26
	Bijlage II – Favoriete wie-vragen	28
	Meer lezen?	30
	Podcasts en filmpjes	31

Voorwoord

Deze handreiking is tot stand gekomen in het kader van de Regionale Kenniswerkplaats Jeugd Noord-Holland ([RKJ-NH](#)). De RKJ-NH is één van vijftien werkplaatsen in Nederland, die met subsidie van [ZonMw](#) impact in de dagelijkse praktijk realiseren rondom maatschappelijke vraagstukken binnen het sociale jeugddomein. Het vraagstuk waar de RKJ-NH zich op richt is: hoe kunnen we de samenwerking verbeteren tussen sociaal professionals en het informele netwerk van en rond jeugdigen met een ondersteuningsbehoefte?

Binnen de RKJ-NH is gewerkt aan vier zogenoemde leerateliers. In een van die leerateliers is onderzoek gedaan naar de vraag:

Wat zijn, in de samenwerkingsdriehoek tussen crisiswerker, gezin en informeel netwerk, de werkzame principes bij het verminderen van onveiligheid in gezinnen zodat het risico op uithuisplaatsing afneemt?

Deze vraag is benaderd vanuit ontwerpgericht onderzoek en actieonderzoek. Professionals in de jeugdhulp¹, verwijzers², gezinnen met ervaring in de crisishulp en mensen uit het netwerk van die gezinnen werkten mee aan de onderzoeken. De onderzoeksresultaten zijn verwerkt in deze handreiking. Daarnaast is gebruikgemaakt van kennis en handvatten uit de JIM-aanpak³ en [Family Finding](#). Ook de resultaten van literatuur- en praktijkonderzoek door studenten⁴ zijn in de handreiking verwerkt. Tot slot is de handreiking aangevuld met kennis en ervaring op het gebied van interculturele hulpverlening⁵.

Het leeratelier is een samenwerking van:

- Mark van Dijk, Hogeschool Inholland
- Gregory Chong, ervaringsdeskundige
- Els Bijman, Stichting JIM
- Anja Kooij, CJG Alkmaar
- Angelique van der Veen, Kenter Jeugdhulp (tot oktober 2021)
- Matty Haalboom, Kenter Jeugdhulp (vanaf oktober 2021)
- Noor Tromp, Parlan

april 2022

Noor Tromp
projectleider leeratelier, senior adviseur beleid

¹ Deze professionals boden crisishulp (Ambulante Spoedhulp en Families First) of intensieve opvoedondersteuning. Bij de gezinnen waar deze professionals komen is vaak sprake van dreigende uithuisplaatsing.

² Wijkteammedewerkers, medewerkers crisisdienst, Veilig Thuis, Gecertificeerde Instelling, huisarts.

³ De Ruig, S., & Van Dam, L., 2020. *Circulaire zorg. Van JIM-aanpak naar een nieuwe kijk op jeugdhulpverlening*; Van Dam, L., & Verhulst, S., 2016. *De JIM-aanpak. Alternatief voor uithuisplaatsing van jongeren*.

⁴ Met dank aan Charita de Jong, Dominique van Lammeren, Lars Ootes en Roy Visser, studenten SPH en MWD van Hogeschool Inholland.

⁵ Met dank aan Hana Said, begeleider alleenstaande minderjarige vluchtelingen bij Parlan.



1 Doel van de handreiking

Het **doel van deze handreiking** is professionals voorzien van concrete handelingskennis waardoor zij zich voldoende toegerust voelen om 1) om te gaan met het appel om de verantwoordelijkheid en regie over te nemen en 2) om het netwerk in kaart te kunnen brengen zodat zij de 'wie-vraag' effectief kunnen inzetten.

In Noord-Holland proberen professionals het informele netwerk van kwetsbare gezinnen intensiever te betrekken. Het doel is om de samenwerking tussen formele en informele hulp te intensiveren, onder andere omdat het informele netwerk een duurzame bron van steun is. Verschillende organisaties, waaronder Parlan, Kenter Jeugdhulp en CJG Alkmaar, hebben methoden ontwikkeld om dit te bewerkstelligen, zoals de [JIM-aanpak](#), [Family Finding](#) en [Signs of Safety](#)⁶. Ondanks training en coaching ervaren professionals soms toch handelingsverlegenheid in het aanboren van mogelijk aanwezige informele hulpbronnen. Daarnaast worden zij geconfronteerd met dilemma's in de samenwerking met die bronnen.

De samenwerking tussen formele en informele hulp begint bij bewustwording van het appel dat je als professional voelt (willen helpen, nuttig willen zijn) of expliciet krijgt van anderen (gezin, verwijzer, voogd) om veiligheid en basisroutines in het gezin te herstellen. Deze bewustwording roept de vraag op hoe je met dit appel omgaat. Het stellen van deze vraag leidt vervolgens tot een andere mindset: als hulpverlener ben je een onwetende passant in het leven van het gezin. Het gezin zelf is – samen met haar netwerk – de specialist in het oplossen van de zorgen en problemen. De hulpverlener biedt daarbij tijdelijke ondersteuning. Het aanboren van de eigen kracht in het gezin en van de steunbronnen in de natuurlijke context (familie, vrienden, buurtgenoten) leidt tot duurzame verbetering. Motivatie voor verandering ontstaat als mensen zich autonoom, competent en verbonden voelen. Aan deze basisbehoeften wordt eerder voldaan in contact met belangrijke en vertrouwde mensen uit het netwerk dan in contact met professionals. Door het stellen van de juiste vragen vanuit de juiste mindset en attitude ontstaat een coöperatieve samenwerking tussen de formele expertise van de professional en de informele expertise van het gezin en het netwerk.

Deze handreiking voor professionals is tot stand gekomen in een dynamisch groeiproces waarin we – nog steeds – meer en meer kennis en ervaring opdoen vanuit diverse perspectieven. Aan de hand daarvan is de handreiking gevuld met concrete handvatten en ideeën voor professionals. Deze handvatten en ideeën moeten ertoe bijdragen dat professionals zich voldoende toegerust voelen om om te gaan met het appel dat zij voelen of krijgen om de verantwoordelijkheid en regie over te nemen van het gezin, bijvoorbeeld in situaties van onveiligheid en crisis. Daarnaast moet deze handreiking professionals handvatten geven waarmee zij – als antwoord op dat appel – het netwerk in kaart kunnen brengen om vervolgens de 'wie-vraag' (wie uit het netwerk kan meedenken?) effectief te kunnen inzetten als hulpverlenende interventie.

⁶ De Regionale Kenniswerkplaats Jeugd Noord-Holland heeft een aantal van deze methodieken tijdens een actualiteitencollege belicht. Kijk [hier](#) voor de opnames/kennisclips daarvan.

Samenwerken met informele hulpbronnen om crisissituaties te voorkomen is niet hetzelfde als het instrumenteel inzetten van het netwerk. Ja, het is fijn wanneer iemand een keer de afwas doet of een keer per week de kinderen naar school brengt. Maar in deze handreiking gaan we verder.

Samenwerken met netwerk is: vanuit het besef en de acceptatie van de verschillen tussen formele en informele expertise op een coöperatieve wijze nadenken over wat nodig is in het gezin en het veranderingsproces gezamenlijk vormgeven.



2 Het appel

Als professional in de jeugdhulp kan je een appel krijgen, maar ook een appel voelen. Een voorbeeld van een appel krijgen is een moeder die vraagt of je haar kind naar school wil brengen, omdat zij zich niet lekker voelt. Iemand doet een direct beroep op je, waardoor je (misschien) voor je gevoel meteen iets moet doen of oplossen en in de actie schiet. Een voorbeeld van een appel voelen is wanneer je op huisbezoek gaat en een huis aantreft waar vuile afwas door de woonkamer ligt en je de neiging voelt om te gaan opruimen en afwassen. Professionals zijn gewend om op beide soorten appels te reageren. 'We worden voor niets ingehuurd als we niet aan de slag gaan', schreef een hulpverlener. De professional die bij een gezin in crisis komt, voelt dit appel misschien nog wel sterker. De overheersende gedachte is dat daar echt nu iets moet gebeuren en dan ook nog in zeer korte tijd.

Het leren omgaan met het appel is een proces, zowel voor de individuele professional, de organisatie waarvoor hij werkt, de (jeugdhulp)keten waarin hij werkt, als voor het gezin waarmee hij werkt. Daarom gaan we in de volgende paragrafen in op het proces dat zich afspeelt op deze verschillende niveaus. Ook staan we stil bij wat op al deze niveaus zou kunnen helpen om het veranderproces makkelijker te maken.

2.1 Individueel proces

Het leren omgaan met een appel is allereerst een individueel proces. Over het algemeen zijn professionals in de jeugdhulp gewend te handelen, het zijn doeners en regelaars. Zo worden ze opgeleid, maar zo worden ze ook geworven. Vacatureteksten voor de jeugdhulp zijn doorspekt met termen als *aanpakker*, *hands-on mentaliteit*, *daadkrachtig* en *doet wat nodig is*. De omslag naar meer regie in het gezin en intensiever betrekken van het informele netwerk vraagt dus ook een omslag van de professional in zijn neiging te gaan handelen. Het vraagt om stilstaan en reflectie, zeker in de fase waarin de professional zich de nieuwe mindset eigen maakt.

Deze omslag is gedeeltelijk een proces dat de professional individueel en innerlijk doorloopt. Het gaat erom jezelf de vraag durven te stellen: Kan ik ervoor kiezen om niet zelf de afwas te gaan doen, maar om een meer duurzame interventie te plegen door te vragen: wie zou met jou orde in huis kunnen brengen of wie zou met jou samen kunnen nadenken hoe je orde in huis kunt brengen? (voor meer wie-vragen, zie [Bijlage II](#)).

'Hulpverleners die moeite hebben met gelijkwaardig samenwerken met het netwerk, zijn misschien wel de mensen die zelf vaak als steunbron zouden worden gekozen door mensen in hun eigen omgeving. Dat zijn namelijk de doeners, de mensen die zichzelf belangrijk maken, de professionals die dicht op het gezin gaan zitten.' Ambulant hulpverlener en JIM-trainer

Het nadeel van gauw gaan handelen is dat je al snel probleemeigenaar wordt: de hulpverlener is de specialist die het probleem komt oplossen. Degene die zich het meest eigenaar voelt, voelt zich ook verantwoordelijk om het probleem op te lossen. Het is echter belangrijk dat de juiste personen zich eigenaar voelen, dat zijn in dit geval het gezin zelf en de mensen in haar eigen netwerk. Zij zijn (ook) de specialist, zij hebben een schat aan informele expertise. De hulpverlener denkt met het gezin en haar netwerk mee vanuit formele expertise: vakkennis en ervaring. Zoals sociaal psychiatrisch verpleegkundige en

expert op het gebied van eigen kracht [Gert Schout schrijft](#): ‘Het zweet staat dan altijd op de juiste rug. Niet de professional werkt, maar de groep.’

‘Ik voelde deze week een heel duidelijk appel. Na het weekend opende ik mijn mail en zag een flinke hoeveelheid mails met zorgen over een gezin. Had ik beter bereikbaar moeten zijn? Ben ik nalatig geweest? Nee, hier mist een JIM!’ Ambulant hulpverlener

‘Wie is eigenlijk verantwoordelijk voor de situatie in het gezin? Niet de hulpverlener, in ieder geval niet alleen. Het kan heel beknellend zijn om – als hulpverlener – de verantwoordelijkheid te dragen. Ik heb daar echt collega’s op zien uitvallen. Bijvoorbeeld omdat ze het gevoel hadden nooit een dag vrij te kunnen zijn of eigenlijk niet op vakantie te kunnen. Hoe fijn is het om dan te voelen dat de verantwoordelijkheid ligt bij het gezin of bij mensen in hun directe omgeving? Of ten minste het gevoel te hebben dat je die verantwoordelijkheid met anderen deelt?’ Behandelaar

Het innerlijke proces is ook een bewustwordingsproces: ‘Wat is het effect op het gezin als ik het nu overneem? Kan ik als buitenstaander de problemen in het gezin überhaupt wel oplossen? Als ik het nu oplos, kunnen ze het dan een volgende keer zelf?’ Jezelf continu die vragen stellen, helpt om te leren omgaan met het appel. Durf in dit proces ook streng te zijn voor jezelf. Maak jezelf niet te belangrijk, je bent immers maar een passant. Natuurlijk zijn er situaties waarin je moet ingrijpen omdat de veiligheid in gevaar is, zeker wanneer er (kleine) kinderen bij betrokken zijn. Maar realiseer je dat we nu veel vaker ingrijpen dan nodig en wenselijk is. Zoals orthopedagoog en trainer Mascha Struijk bepleit: ‘Stop met redden.’⁷

In dit innerlijke proces leert de professional ook dat niet ingaan op een appel iets anders is dan het appel terugleggen bij degene die het appel doet. Niet ingaan op een appel betekent namelijk niet dat je niets doet. Sterker nog, het is hard werken, maar in een heel ander gesprek. Dat wordt mooi geïllustreerd in het volgende voorbeeld:

‘Ik kwam al enige tijd in een gezin waar problemen waren in de relatie tussen ouders en hun puberzoon. Op een dag kreeg ik van vader de vraag of ik zijn zoon een officiële waarschuwing wilde geven. Dat was een duidelijk appel. Als ik erop in zou gaan, zou ik direct in de gezagsverhouding tussen vader en zoon gaan zitten. Ik maakte een pas op de plaats en gaf vader erkenning voor zijn gevoel: hij voelde zich wanhopig, wist niet meer wat hij kon doen om zijn zoon te bereiken. Het was in dit gezin het perfecte moment om de wie-vraag te stellen. Want als hij zijn zoon niet meer kon bereiken en ik voelde mij – als tijdelijke passant – niet in de positie de zoon die waarschuwing te geven, wist vader dan wie in hun netwerk zijn zoon nog wel kon bereiken?’ Ambulant hulpverlener

Deze professional besluit de zoon geen officiële waarschuwing te geven, ook al vraagt vader daar expliciet om. In plaats daarvan geeft ze de vader erkenning en gaat ze in gesprek over de last die hij ervaart. Om vervolgens een krachtige interventie te doen: de wie-vraag stellen. Zij doet dus in deze situatie verre van niets. Ze denkt mee en bovenal: stimuleert de vader om na te denken.

Goed om hier de opmerking te herhalen van de professional die schreef ‘We worden voor niets ingehuurd als we niet aan de slag gaan’. In het individuele veranderproces naar

⁷ Mascha Struijk, 2019. In *10 stappen professional vanuit je hart*.

meer regie in het gezin is het belangrijk om je te realiseren dat er een waardig alternatief is voor 'aan de slag gaan'. Dat alternatief bestaat dus niet uit 'niets doen', maar uit hard werken en de juiste vragen stellen.

Je eigen, innerlijke proces kan je bespoedigen door het besef dat niet alle gezinnen verwachten dat je alles komt oplossen – voor zover je dat als buitenstaander überhaupt kan. Er zijn ook gezinnen, zo is gebleken in het werken met informele hulpbronnen, die blij en opgelucht zijn als je vraagt wie kan meedenken. Die gezinnen denken misschien wel: eindelijk iets anders dan goedbedoelde adviezen die bij ons toch niet werken, maar een hulpverlener die zegt dat hij anderen nodig heeft om samen een goede analyse en een goed plan te maken.

2.2 Organisatieproces

Het leren omgaan met het appel is op de tweede plaats ook een organisatieproces. De organisatie moet een duidelijke inhoudelijke keuze maken voor i) meer regie voor het gezin en haar netwerk over de hulp en ii) meer uitgaan van de eigen kracht van het gezin en haar netwerk. Uiteraard kan dit niet alleen een keuze zijn op papier, maar ook in de uitvoering, werkwijze of methodieken, aansturing van professionals, training, werkbegeleiding, et cetera moet daarvoor gekozen worden. Het helpt wanneer je je als professional gesteund voelt door de organisatie en wanneer je terug kunt vallen op een organisatiebrede mindset en manier van werken.

Organisaties kunnen ervoor kiezen om hun professionals te trainen in methodieken die specifiek ontwikkeld zijn om gezinnen op hun eigen kracht aan te spreken en hen regie over de hulp te geven. Naast de eerdergenoemde werkwijzen zoals de JIM-aanpak zijn er diverse andere mogelijke methodieken. Bij een [Familienetwerkberaad](#) of [Eigen Kracht-conferentie](#) komen het gezin, familieleden en andere belangrijke betrokkenen bij elkaar om samen een plan te maken en doelen te formuleren rondom een vraag of probleem. De interventie [Gezin Centraal](#) draait om een grote mate van participatie, gezinsgerichtheid en focus op de krachten in en om het gezin. De basismethodiek [Steunend Relationeel Handelen](#) gaat uit van de ontwikkelingsmogelijkheden van de cliënt en z'n omgeving en richt zich op het samenwerken, ondersteunen, creëren en versterken van het netwerk.

Naast een organisatiebrede mindset en trainingsmogelijkheden is het ook van belang dat uitvoerend hulpverleners inhoudelijk ondersteund worden in het samenwerken met het netwerk. Zeker in de fase waarin dit nog nieuw is, zal dat dilemma's oproepen. In werkbegeleiding, casuïstiek of coaching moeten deze dilemma's besproken kunnen worden. Het risico is anders dat je de dilemma's uit de weggaat of er alleen niet uitkomt en terugvalt in de oude gewoonte om te gaan handelen.

2.3 Ketenproces

Op de derde plaats is het leren omgaan met het appel een proces dat de gehele (jeugdhulp)keten gezamenlijk moet doorlopen. Want wat als je wordt ingehuurd met de verwachting dat je de problemen in het gezin wel even oplost? Ook hier speelt dan de inhoudelijke keuze van je organisatie: voel jij je als professional gesteund wanneer je het gesprek aangaat over het appel dat een verwijzer, voogd, mentor van school of een huisarts doet op jou als jeugdhulpprofessional?

'Vorige week maandag kreeg ik een aanmelding van een gezin in crisis: een alleenstaande moeder met twee kinderen. De verwijzer vertelde over de problemen en de oorzaak van de crisis. Hij vertelde ook dat dit gezin geen netwerk had en dat het echt geen nut zou hebben om het netwerk uit te vragen. Iets wat we standaard doen bij elk gezin. Dinsdagochtend bel ik aan bij het gezin. Moeder doet open. De kinderen zijn op school. Moeder gaat mij voor naar de woonkamer. Op de bank zit een vriend van haar. Hij kwam die ochtend onverwacht langs. Hij blijkt moeder al enkele jaren te kennen. Ook heeft hij een goede band met de kinderen, met wie hij af en toe leuke dingen onderneemt. Op zo'n moment valt mijn mond open van verbazing: Hoe kan het nou dat verwijzer zegt dat er geen enkel netwerk is?' Medewerker Ambulante Spoedhulp

Wat het veranderproces in de hele keten bemoeilijkt is de taakopvatting van sommige professionals en organisaties die verwijzen naar crisishulp, of de beperkte mogelijkheden die zij voelen om in te zetten op duurzame ondersteuning.

'Ik heb niets gedaan om netwerk te betrekken. Dat is een taak voor de medewerker van Ambulante Spoedhulp. Ik ben alleen degene die de zorg indiceert. Ik ben bij het startgesprek, maar dan moet ASH aan de slag gaan. Het gezin laat ik dan los. Soms is het wachten op de volgende melding.' Wijkteammedewerker

'Eigenlijk heb ik niet zo heel veel gedaan om het netwerk te betrekken. Wij zijn van de crisisdienst, hebben niet altijd de neiging om met alle betrokkenen contact te zoeken. Wij maken een veiligheidsinschatting, heffen de crisis op. Daarna willen we niet meer betrokken zijn, omdat wij weer door moeten. We hebben een hoge caseload. Geen tijd om zaken lang bij ons te houden.' Medewerker crisisdienst

Tegelijkertijd geven crisiswerkers aan dat het erg zou helpen wanneer al bij de aanmelding meer bekend is over de steunende personen in het netwerk van een gezin. Dan is het makkelijker om al bij het startgesprek iemand uit het netwerk te laten aansluiten en aan die persoon te vragen: 'Wat denk jij dat dit gezin zou helpen?'

Een praktische oplossing die relatief weinig belastend is voor de verwijzer is om op het aanmeldformulier voor de crisishulp de verwijzer te vragen naar steunende personen. De crisiswerker kan het gezin aanmoedigen deze specifieke personen uit te nodigen bij het startgesprek. Iets anders dat helpt in het veranderproces in de hele keten is om met organisaties een gezamenlijke visie te ontwikkelen over samenwerken met het netwerk en af te spreken wat nodig is om die visie in praktijk te brengen.

2.4 Gezinsproces

Tot slot heeft het gezin invloed op de manier waarop je als professional om kunt gaan met het appel. Wat zijn de verwachtingen van het gezin? Sommige ouders gaan misschien achteroverleunen zodra je voet over de drempel zet. Welke keuze maak je op zo'n moment? Ga je handelen, over tot actie om aan de verwachtingen te voldoen? Misschien is dat in sommige situaties goed om te doen, bijvoorbeeld om enig vertrouwen te krijgen van gezinnen die nauwelijks bereid zijn je binnen te laten.

Maar als je gaat handelen omdat je dichtbij het gezin wilt komen, zou je jezelf kunnen afvragen: waarom is het belangrijk dat ik dichtbij kom? Ik ben hier immers maar tijdelijk.

Bovendien: wat als jij de zoveelste hulpverlener bent? Wat maakt dan dat je denkt dat het gezin jou wel gaat vertrouwen? Zou dat überhaupt je doel moeten zijn? Wat als je iemand betreft die dat vertrouwen al heeft? Wat zou er gebeuren als je op zo'n moment de keuze maakt om niet te gaan handelen en niet gaat inzetten op het krijgen van vertrouwen van het gezin? En in plaats daarvan in gesprek gaat over de last die zij ervaren en wie hen hierbij kan helpen? Dan boor je nabije, duurzame bronnen aan in de eigen omgeving van het gezin.

'Ik zie nu de meerwaarde van het sociale netwerk. Eerst dacht ik: Daar is de hulpverlening toch voor? Ik vind het fijn dat de hulpverlener mijn vrienden heeft verteld wat er aan de hand is en ook over de ernst van wat er aan de hand is. Dat heeft geleid tot meer begrip.'
Ouder na afronding ASH



3 Netwerk in kaart en de wie-vraag

De wie-vraag moeten we (gaan) zien en toepassen als een (behandel)interventie. De hierboven beschreven situatie waarin vader de professional vraagt zijn zoon een waarschuwing te geven, illustreert dat mooi. Maar hoe kom je tot die wie-vraag? Wat kunnen professionals doen om de wie-vraag te stellen, en dan ook nog op het juiste moment? In deze paragraaf reiken we een aantal gesprekstechnieken en -onderwerpen aan, maar ook tools die je kunt toepassen. In [Bijlage II](#) geven we een opsomming van mogelijke wie-vragen. Dit is geen complete lijst, dus schrijf jouw favoriete wie-vragen erbij.

3.1 Gesprekstechnieken en -onderwerpen

Veel van wat in deze handreiking beschreven wordt, zal herkenbaar zijn voor professionals die bekend zijn met [oplossingsgericht werken](#). Deze methode heeft als doel om mensen in staat te stellen op hun eigen manier en samen met mensen uit hun omgeving het probleem waarvoor zij hulp nodig hebben aan te pakken. Het werkt met zogenaamde *solution talk*, open vragen gericht op de eigen kracht van het gezin.

3.1.1 Niet-wetende houding

Een helpende houding in het gesprek met een gezin is de 'niet-wetende houding'. De professional gaat ervan uit dat de cliënt de expert is in zijn eigen veranderproces. Als professional ben je voorzichtig met het geven van tips en adviezen. Je primaire doel is niet het overbrengen van je kennis of mening. Door middel van het stellen van vragen – vanuit oprechte nieuwsgierigheid – zal de cliënt zelf tot een antwoord en een oplossing komen. Vanuit de niet-wetende houding kan je oplossingsgerichte vragen stellen, zoals 'Wat wil je in de nabije toekomst bereikt hebben, hoe ga je dit doen en wie denk je dat jou kan helpen dit te bereiken?'

3.1.2 Uitvragen van de grootste last

Een gesprekstechniek die afwijkt van de uitgangspunten van oplossingsgericht werken is het uitvragen van de grootste last. Wanneer behoeften van mensen onder druk komen te staan, gaan zij last ervaren. Het helder krijgen en bewust gaan ervaren van die last zorgt voor veranderbereidheid, voor intrinsieke motivatie om te veranderen. In gesprekken die je als professional hebt met gezinnen kan je proberen om die last naar boven te krijgen. En dan niet met als doel te zwelgen in de problemen en te benadrukken hoe zwaar het is, maar om de ingang naar verandering te vinden. Wanneer de ervaren last in beeld is, ontstaat ruimte om de wie-vraag te stellen.

Mogelijke vragen die je als hulpverlener kunt stellen om de ervaren last te verkennen en boven water te krijgen, zijn:

- Waar lig je 's nachts wakker van?
- Wat merk je aan jezelf als je nadenkt over ...? Voel je dan onrust in je lichaam of in je hoofd?
- Wanneer voel je je onmachtig?
- Merk je dat je boos, bang of verdrietig bent?
- Wat is je knelpunt?

3.1.3 Epistemisch vertrouwen

We kunnen alleen samenwerken met het netwerk van een gezin wanneer de gezinsleden openstaan voor de ideeën en de hulp van dat netwerk. Hiervoor moet een bepaalde mate van epistemisch vertrouwen bij het gezin aanwezig zijn. Epistemisch vertrouwen is het vertrouwen in de sociale wereld als leeromgeving. Mensen met epistemisch vertrouwen durven te leren van anderen, omdat zij de kennis van die ander bestempelen als betrouwbaar, generaliseerbaar en relevant voor zichzelf. Dit hangt samen met veilige gehechtheid. Andersom kan het samenwerken met het netwerk ook het epistemisch vertrouwen van de gezinsleden versterken. Bijvoorbeeld doordat het gezin positieve ervaringen opdoet in het vragen en ontvangen van hulp vanuit het netwerk.

Als we ons bewust zijn van het belang van epistemisch vertrouwen, weten we ook hoe belangrijk het is om het gezin de vraag te stellen *van wie* zij willen leren en *hoe* zij willen leren. Pas daarna komt de vraag *wat* zij willen leren. Want als je werkt met gezinnen die weinig of geen vertrouwen hebben in anderen, dan heeft het weinig zin om meteen met doelen of een plan van aanpak te komen. Maak epistemisch vertrouwen – zonder dit moeilijke woord te gebruiken – bespreekbaar met het gezin door onderstaande vragen te stellen. Deze vragen kunnen ook helpen wanneer het gezin aangeeft niemand te vertrouwen, of niemand te hebben.

- Wie vertrouw jij? Wie is voor jou betrouwbaar?
- Van wie heb jij dingen geleerd? Van wie kan jij dingen leren?
- Van wie neem jij adviezen aan?
- Wie kan jou helpen om de situatie te veranderen?
- Wie motiveert jou om vol te houden als je eigenlijk wil opgeven?

3.1.4 Wat als er geen netwerk is?

Sommige gezinnen zeggen dat zij geen netwerk hebben. Soms helpt het dan om samen de wensen ten aanzien van sociale contacten te verkennen: wat zou iemand willen? Bij anderen kan je vragen hoe het komt dat ze zeggen dat ze geen netwerk hebben, terwijl ze wel naar de buurvrouw zwaaien die langsloopt met haar hond. Bij weer een ander helpt het om te kijken wie hij allemaal kent, soms kom je dan toch op iemand uit met wie weliswaar (al lange tijd) geen contact is, maar die zich nog wel verbonden voelt met het gezin.

Goed om je te realiseren: In het actieonderzoek is aan gezinnen met ervaring in crisishulp gevraagd wie, buiten het eigen gezin, belangrijk voor hen zijn. Gemiddeld noemen zij **per gezin 6,5 persoon**.

33 procent van de geïnterviewde gezinsleden vindt het *vaak* of *altijd* lastig om hulp te vragen. Maar **100 procent** van de geïnterviewde mensen uit het netwerk reageert positief op de vraag hoe zij het vinden dat het gezin om hulp vraagt.

Een praktisch hulpmiddel bij gezinnen die aangeven geen netwerk te hebben of zelfs de deur dichtgooien als je gaat vragen naar het netwerk is het waarde-interview uit Family Finding (zie [Bijlage I](#)). Door vragen te stellen als ‘welke dingen vind jij belangrijk en wie heeft jou dat geleerd?’ ontstaat een ander gesprek.

Soms geven gezinnen aan geen behoefte te hebben aan sociale contacten. Wat maakt dat ze dat zeggen? Spelen schaamte, schuld of het gevoel te falen een rol? Zijn er

trauma's? Zijn er wel eens blije momenten in contact met anderen? Welke invloed heeft de afwezigheid van sociale contacten op de kinderen in het gezin? Laat ouders ook redeneren vanuit de kinderen: hoe zou het voor hen zijn om weer eens contact te hebben met hun opa of oma, oom of tante? Dit contact kan zo nodig ook plaatsvinden zonder dat ouders zelf dat contact hoeven te herstellen.

Sociale contacten kunnen namelijk veel verschillende menselijke behoeften vervullen. Ook behoeften waar we niet meteen aan zullen denken. In zo'n geval kan het goed zijn om te bespreken wat het nut is van contacten buiten het gezin en wat een sociaal netwerk kan bieden, niet alleen aan de ouder(s) maar ook aan de kinderen:

- Emotionele steun: leuke en minder leuke ervaringen delen, waardering krijgen en geven, weten dat iemand vertrouwen in je heeft, weten dat iemand vanuit goede bedoelingen met je mee wil denken;
- Verbinding: samen dingen doen, mensen ontmoeten, gevoel ergens bij te horen, je betrokken en veilig te voelen, weten dat je interesses met iemand deelt, of dezelfde ervaringen en achtergrond;
- Praktische hulp en zorg: hulp bij de opvoeding of in het huishouden.

'Het is belangrijk om cliënten te verleiden, te enthousiasmeren en te stimuleren in het toelaten van anderen. Simpelweg omdat ieder mens andere mensen nodig heeft en omdat verbondenheid met anderen een van de essentiële ontwikkelingsmogelijkheden is waarover je als mens kunt beschikken.' Lector Lilian Linders

3.1.5 Wat als het netwerk een 'slechte invloed' heeft?

Kan de oom, van wie bekend is dat hij drugs dealt, een rol spelen in het meedenken over de opvoeding van de kinderen in het gezin? Of zijn we bang dat zijn invloed op de kinderen negatief zal zijn? Als professional is het lastig te bepalen hoe slecht of goed zijn invloed is. Misschien heeft deze oom, ondanks het drugs dealen, het gezin iets waardvolts te bieden. Je kan overwegen om deze oom – of een vergelijkbaar persoon uit het netwerk van het gezin – een kans te geven. Hij krijgt immers het vertrouwen van het gezin. Door hem bij voorbaat af te wijzen vanwege het dealen, wijzen we in feite ook het gezin af dat hem heeft aangewezen. Onderzoek samen met het gezin hoe je hem toch kunt betrekken, wetende dat het gezin hem vertrouwt en misschien zelfs loyaal is aan hem. Bedenk ook dat als je hem niet betreft in de hulpverlening hij mogelijk ook invloed heeft op het gezin en de kinderen.

Wat als mensen in het netwerk een continue versturende invloed hebben op het gezin? Bespreek met het gezin of zij door willen en kunnen met die relaties. En zo ja, wat is dan nodig om deze relaties helpend te laten zijn? Zo nee, welke ruimte ontstaat dan om nieuwe relaties aan te gaan of verwaterde banden aan te halen? Onderzoek daarnaast met het gezin hoe het komt dat het netwerk niet (meer) als steunend ervaren wordt. De tips uit [paragraaf 3.1.4](#) kunnen daarbij ook van nut zijn.

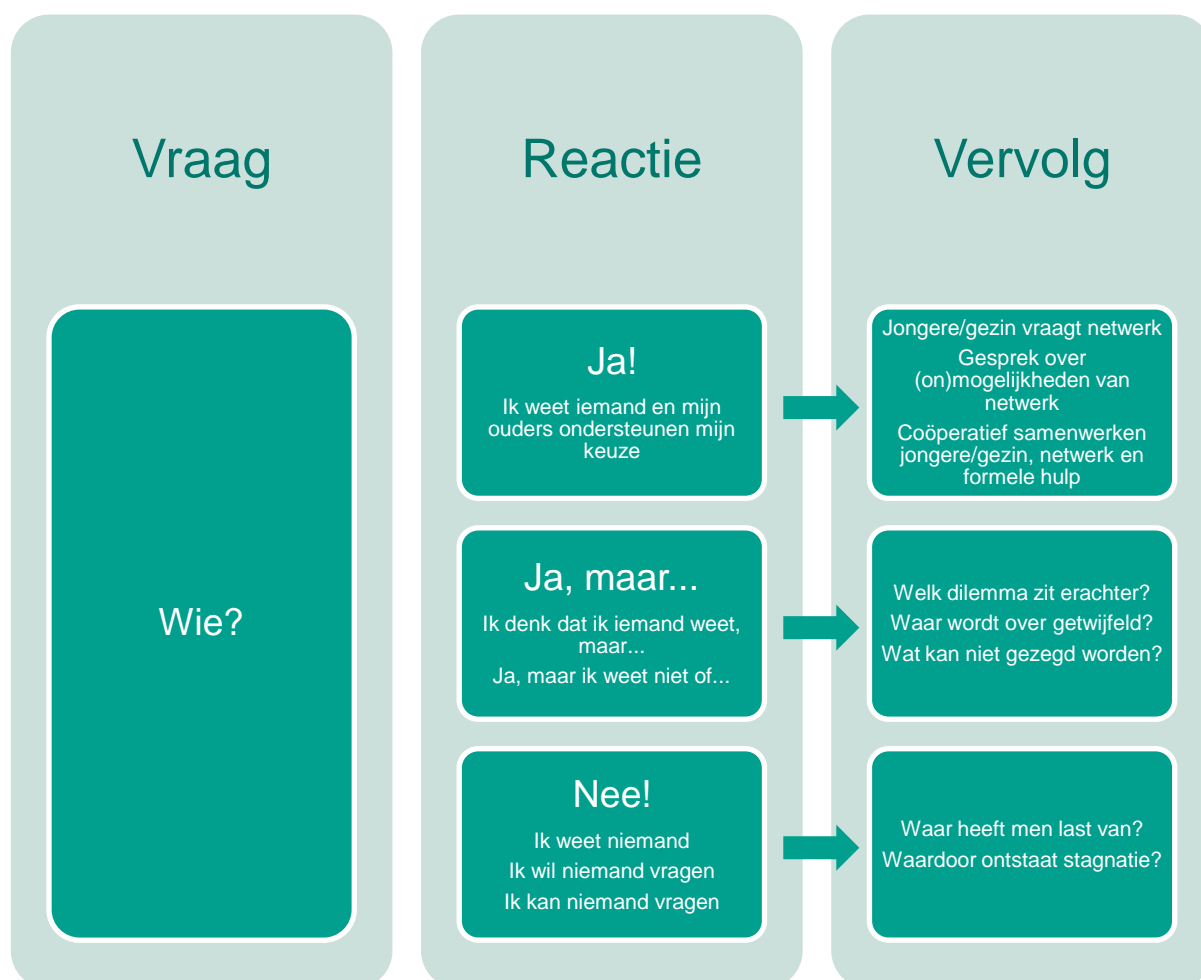
3.1.6 Hoe omgaan met een 'Nee' of 'Ja, maar...'

Niet ieder gezin kan altijd meteen aangeven met wie in haar netwerk zij wil samenwerken. Zo'n gezin zegt: 'Nee, ik kan niemand aanwijzen', 'Nee, ik heb niemand', 'Ik wil niemand aanwijzen' of 'Ik weet niet wie ik kan aanwijzen.' Samen met het gezin gaan we dan in gesprek over de reden daarvoor. Misschien is sprake van psychopathologie of intergenerationele problematiek waardoor het gezin de keuze maakt om geen contact meer

met het netwerk te hebben of om te breken met familie. Het kan ook zo zijn dat een jongere wel iemand in z'n hoofd heeft, maar denkt dat zijn ouders die keuze nooit goedkeuren.

Je wilt met het gezin een veranderproces in. Dat betekent dat de verwachtingen helder moeten zijn: niet jij komt de verandering brengen, maar zij als gezin moeten de verandering zelf vormgeven. In gesprek met het gezin draag je uit dat je ervan overtuigd bent dat het helpt als iemand uit het netwerk meedenkt. Ook het uitvragen van 'de grootste last' (zie paragraaf 3.1.2) kan helpen om de noodzaak van (betrokkenheid van) het netwerk te benadrukken.

Al deze gesprekken geven informatie waarmee je verder kunt in het veranderproces: over systemische problematiek en dynamiek binnen gezinnen, over loyaliteiten, schuld, schaamte, trauma's of onderlinge strijd. De professional gaat in zo'n situatie ruimte maken bij het gezin om na te kunnen denken over het herstel van contacten en hij probeert het gezin te verleiden om na te denken over de wie-vraag, bijvoorbeeld door samen de voor- en nadelen van het hebben van contacten op een rij te zetten. Vervolgens ontstaat misschien ruimte om iemand in het netwerk te zoeken die mee wil denken. De vervolgvragen in de volgende figuur kunnen daarbij ondersteunen. Ook de praktische tools uit de volgende paragraaf helpen om het netwerk in zicht te krijgen.



Bewerking van dia uit JIM-training

3.2 Tools

Er zijn vele manieren om het netwerk in kaart te brengen. Een aantal landelijke kennisinstituten maakte een [overzicht van de 44 meest bekende methoden](#) die in de praktijk gebruikt worden, goed onderbouwd zijn en in verschillende settings en bij verschillende doelgroepen ingezet kunnen worden. Een deel daarvan en enkele aanvullende manieren lichten we hieronder toe.

‘Op het moment dat je vraagt wie zich nog meer zorgen maken om de situatie en niet specifiek om het kind of om de reden van aanmelding, dan noemen ouders soms andere en meer contacten.’ Medewerker ASH

3.2.1 Genogram

Een genogram is een manier om de gezins- en familierelaties visueel in kaart te brengen. Drie of vier generaties en hun onderlinge relaties worden in beeld gebracht. Ook belangrijke familiegebeurtenissen, sterfgevallen, verhuizingen en verbroken contacten kunnen hierin worden opgenomen. Dit kan met potlood en papier, maar ook digitaal: bijvoorbeeld via het gratis programma GenoPro. Samen met het gezin een genogram maken is voor de professional een mooi opstapje om de levensgeschiedenis van het gezin te leren kennen.

3.2.2 Ecogram

Met het ecogram kan het sociale netwerk rond een gezin in kaart gebracht worden. Voor het ecogram geldt grotendeels hetzelfde als voor het genogram, maar dan met betrekking tot het bredere sociale netwerk.

3.2.3 Sociogram

Het sociogram is een verdieping van het genogram en het ecogram. In een sociogram wordt namelijk dieper ingegaan op de betekenis en inhoud van de contacten. Relaties die op dit moment geen rol meer spelen, maar dat in het verleden wel hebben gedaan, kunnen inzichtelijk worden gemaakt. Dit kan behulpzaam zijn bij het (opnieuw) aanboren van informele hulpbronnen.

3.2.4 JIM praatplaat

De [JIM praatplaat](#) is ontwikkeld door Youké, een van de organisaties waarbinnen de JIM-aanpak ontwikkeld is. Het is een tekening waarmee aan gezinnen kan worden uitgelegd wat een JIM kan doen. De praatplaat kan helpen als concreet handvat om met het gezin in gesprek te gaan over wat een informele mentor kan betekenen voor zowel de jongere en het gezin als in de samenwerking met de professional.

3.2.5 Familiegroepsplan

Wellicht zijn er voldoende mogelijkheden zijn bij het gezin en het eigen netwerk en is professionele hulp niet nodig. Een manier om die mogelijkheden in kaart te brengen is het [familiegroepsplan](#). In de Jeugdwet is vastgelegd dat gezinnen het recht hebben om een familiegroepsplan te maken voordat zij met jeugdprofessionals een hulpverleningsplan opstellen. Een familiegroepsplan is een plan dat gezinnen samen met mensen uit hun netwerk opstellen om vragen of problemen waar ze tegenaan lopen aan te pakken. Dat kan zowel bij enkelvoudige problemen als bij complexe, ernstige en langdurige problemen.

Gezinnen bepalen zelf hoe het familiegroepsplan eruit zal zien en hoe zij dat tot stand brengen. Een familiegroepsplan kan de basis vormen voor het hulpverleningsplan.

3.2.6 Tools uit Family Finding

[Family Finding](#) is een benaderingswijze vanuit de Signs of Safety. Het heeft als uitgangspunt dat het voor ieder mens belangrijk is om betekenisvolle banden te hebben met familie en andere mensen om het gevoel te hebben verbonden en geliefd te zijn. Family Finding biedt een aantal praktische tools om meer zicht te krijgen op het netwerk en daarbinnen mensen te vinden die met het gezin willen meedenken en hen willen ondersteunen om het veilig te maken en te houden. De tools worden toegelicht in [Bijlage I](#).

- Mobility mapping
- Hoeveel mensen interview
- Familie- en netwerkreünie
- Waarde interview
- Familie- en netwerkveiligheidscircles
- Olievlek
- Formuleren van *Biggest Unmet Needs*

4 Samenwerken met het netwerk in onveilige situaties

Meer regie in het gezin en intensiever betrekken van het netwerk kan extra lastig zijn voor professionals in situaties waarin acute of structurele onveiligheid speelt.⁸ Juist dan voelt de professional verantwoordelijkheid en zijn de neiging tot regelen en de controlebehoefte het grootst. Deze verantwoordelijkheid is ook in wet- en regelgeving vastgelegd. Gelukkig hebben we onze professionele expertise, hebben we allerlei instrumenten om op een zorgvuldige manier taxaties te doen en zijn we getraind in het (op een ontschuldigende manier) bespreekbaar maken van concrete signalen met methodieken zoals Signs of Safety en de TOP 3 (de drie grootste zorgen over het gevaar voor de toekomst). Al deze handvatten moeten we ook zeker benutten in het belang van veiligheid in het gezin.

4.1 Veiligheid als gedeeld dilemma

Tegelijkertijd is het onmogelijk om als professional alleen de onveiligheid op te heffen. Veiligheid is een gedeeld dilemma van het gezinssysteem, het professionele systeem en het sociale netwerk. Iedereen kan bijdragen aan het opheffen van onveiligheid. Het is onze professionele verantwoordelijkheid om de juiste processtappen te zetten en onveiligheid bespreekbaar te maken. Dat vraagt lef, juist omdat onveiligheid ook angst en spanning veroorzaakt. Daar zit het dilemma. Het is de kunst om met de juiste mensen om tafel te zitten om dit gedeelde dilemma te bespreken. Wie kan helpen om de onveiligheid op te heffen? Zo kom je vanzelf bij de wie-vraag. Wanneer je de juiste mensen aan tafel hebt, kan het goede gesprek gevoerd worden.

4.2 De juiste mensen aan tafel

Wie zijn dan die juiste mensen? Uitgaande van veiligheid als gedeeld dilemma moeten we op zoek naar de perspectieven van het gezin, de betrokken professionals en het sociale netwerk. Al deze perspectieven bij elkaar creëren het beste zicht op de veiligheidssituatie én op de oplossingen. Want als we de inschatting van (on)veiligheid moeten baseren op feiten, moeten we de mensen betrekken die daar het beste zicht op hebben. Dat zijn de directbetrokkenen, de mensen die aanwezig zijn als zich een onveilige situatie voordoet: ouder(s), kind(eren), familie, bureu.

En wat betreft de oplossingen, voor veiligheid geldt hetzelfde als voor elke andere gedragsverandering: degenen die het moeten doen, zullen alleen veranderen als zij gemotiveerd zijn en eigenaarschap ervaren. Als professionals iets opleggen of afdwingen ontstaat er geen duurzame veiligheid. Motivatie voor verandering ontstaat als mensen zich autonoom, competent en verbonden voelen. Aan deze basisbehoeften wordt eerder voldaan in contact met belangrijke en vertrouwde mensen uit het netwerk dan in contact met professionals.

⁸ Kijk ook eens de JIM-kennissessie (14 maart 2019) terug over het werken met JIMs bij onveiligheid, crisis en (dreigende) uithuisplaatsing:
<https://www.youtube.com/watch?v=xtPhGvmpTIQ>.



5 Interculturele aspecten bij het samenwerken met netwerk

Gezinnen met een migratieachtergrond zoeken vaak in eerste instantie hulp bij familieleden en vrienden met dezelfde culturele achtergrond. Vaak is het netwerk in Nederland klein, met name bij gezinnen met een vluchtelingachtergrond. Familie woont elders in de wereld. Dat hoeft niet altijd het land van herkomst te zijn. Soms woont familie in vluchtelingkampen aan de randen van Europa. Er wordt dan veel gebruik gemaakt van social media om in contact te blijven. Op Facebook en Instagram zijn bovendien verschillende besloten groepen waarbij landgenoten zich aansluiten. Groepsleden kennen elkaar niet persoonlijk, maar voelen zich wel met elkaar verbonden vanwege verschillende raakvlakken, zoals een gezamenlijke cultuur en historie.

5.1 Contact maken met een gezin met een migratie-/vluchtelingachtergrond

In veel opzichten is het contact maken met een gezin met een migratie- of vluchtelingachtergrond niet anders dan met een gezin zonder deze achtergrond. Ook hier gaat het om het tonen van oprechte nieuwsgierigheid. Aanvullend daarop toon je interesse in de cultuur, in gewoonten, normen en waarden van het gezin. Je kunt vragen – zonder te oordelen – waarom het gezin bepaalde dingen doet zoals zij dat doet. Je kunt daarbij uitleggen hoe dat in Nederland gaat.

Een andere overeenkomst is: wees laagdrempelig, praat in makkelijke taal en vraag of het gezin je heeft begrepen. Dit laatste vraagt wel extra aandacht: vaak zegt iemand dat hij het heeft begrepen, maar blijkt dit achteraf toch niet zo te zijn. Daardoor kunnen misverstanden ontstaan. Blijf dus checken of wat je zegt duidelijk is en of afspraken helder zijn, bijvoorbeeld door de ander het te laten herhalen in eigen woorden.

5.2 Ondersteunen bij hulp vragen aan het netwerk

Voor veel gezinnen met een migratie- of vluchtelingachtergrond is het belangrijk om te weten dat zij niet als enige met een bepaalde situatie te maken hebben. Het kan hen helpen om in contact te komen met lotgenoten. Vaak bestaan binnen de eigen cultuur organisaties of stichtingen waar lotgenoten bij elkaar komen.

Daarnaast zijn in veel steden actieve sleutelfiguren met dezelfde culturele achtergrond die al wat langer in Nederland wonen. Migrantengezinnen kunnen zich gesteund en begrepen voelen door deze figuren, omdat zij bekend zijn met hun culturele achtergrond en hen van de juiste informatie kunnen voorzien. Veel migrantengezinnen halen ook veel steun uit hun geloof. Via het geloof kunnen zij hun netwerk uitbreiden. Misschien zijn er kerken en moskeeën in de buurt die activiteiten of bijeenkomsten organiseren. Ga een keer mee.

5.3 Doorbreken van eventuele gevoelens van schaamte of wantrouwen

Vaak zijn migrantengezinnen gevoelig voor de mening en het oordeel van landgenoten als het gaat om persoonlijke kwesties. Zij zullen dan ook niet altijd open zijn over eventuele problemen binnen het gezin. Eventuele gevoelens van schaamte kan je proberen te doorbreken door eigen ervaringen te delen. Vertel bijvoorbeeld iets over een persoonlijke kwestie die vergelijkbaar is met een kwestie waar het gezin mee te maken heeft. Vertel hoe

jij ermee bent omgegaan. Misschien leidt dit ertoe dat gezinnen opener over hun eigen situatie willen vertellen.

Veel migrantengezinnen komen uit een land met veel corruptie binnen landelijke organisaties. Sommige gezinnen denken dat hulpverleners, politie, gemeenten, Veilig Thuis informatie met elkaar delen zonder dat het gezin hiervan op de hoogte is. Deze gezinnen zullen niet gemakkelijk een hulpverlener vertrouwen. Wees transparant en eerlijk over je rol, wees neutraal en kom afspraken na. Dit helpt het gezin om vertrouwen in jou als hulpverlener te ontwikkelen.

Bijlage I – Toelichting bij de tools uit Family Finding

- **Mobility mapping.** Het gezin tekent het eerste huis waar ze gewoond hebben (en dat ze zich kunnen herinneren). Je stelt vragen, zoals:
 - wie woonde naast je?
 - wie kwam je tegen op straat?
 - zat je op een sport?
 - wie was je favoriete docent?Dit herhaal je voor de huizen erna met als doel om zicht te krijgen op de betekenisvolle mensen in het leven van het gezin.
- **Hoeveel mensen interview.** Onderstaande vragen zijn bedoeld om zicht te krijgen op het aantal mensen dat belangrijk is voor een gezin of persoon. Daaruit filter je vervolgens samen de mensen die ook nu nog betekenisvol zijn of zouden kunnen zijn. Het helpt om de antwoorden op de vragen uit te werken op een flap en de mensen te ordenen door de namen met kleuren te omcirkelen.
 - Hoeveel mensen heb je in je leven ontmoet? Hoeveel van hen vond je aardig? Hoeveel van hen waren aardig voor jou? Hoeveel van hen hebben wel eens iets voor je gedaan? Met hoeveel van hen zou je weer contact willen hebben?
 - Welke mensen zou je kunnen vragen of ze bij een bijeenkomst willen zijn?
 - Als je een schatting zou moeten maken van hoeveel mensen je hebt ontmoet in je leven van je geboorte tot nu: hoeveel mensen zouden dat dan zijn? Kunnen we per levensfase ordenen wie er in je leven waren? Wie zijn er nu nog in je leven van die mensen, en van wie van de mensen waar je nu geen contact meer mee hebt, zou je willen dat ze in je leven zijn?
- **Familie- en netwerkreünie.** Samen met het gezin fantaseer je over een reünie. Stel dat je samen met alle mensen die je kent en gekend hebt, die je aardig vindt, een picknick in het park gaat doen. Als herinnering aan deze leuke dag vraag je een voorbijganger een foto te maken waar jullie met z'n allen onder een mooie boom staan. Wie staan er allemaal op die foto?
- **Waarde interview.** Je stelt de ouder(s) de vraag: Wat is voor jou belangrijk in het leven? Wat wil je je kinderen meegeven? Van wie heb jij dat geleerd? Wat betekende(n) die perso(o)n(en) voor jou?
- **Familie- en netwerkveiligheidschirrels.** In vijf aparte chirrels, met ieder drie kringen om het middelpunt (= het gezin) heen, werk je het volgende uit:
 - Chirrel 1.** Mensen die alles al weten, mensen die een beetje weten en mensen die niets weten van de huidige situatie in het gezin.
 - Chirrel 2.** Mensen die alles moeten weten, mensen die iets moeten weten, mensen die niets moeten weten van de huidige situatie in het gezin.
 - Chirrel 3.** Mensen die je kind zou willen betrekken, mensen die je kind oké vindt om te betrekken, mensen die je kind niet zou willen betrekken in de huidige situatie.
 - Chirrel 4.** Mensen die we makkelijk kunnen betrekken, mensen die we kunnen betrekken als het zou moeten, mensen die we *never nooit* kunnen betrekken in de huidige situatie.
 - Chirrel 5.** Mensen die de gezinsvoogd/rechter nuttig zou vinden, mensen die hij misschien nuttig zou vinden, mensen die hij niet nuttig zou vinden.

- **Olievlek.** In een schema teken je om het gezin heen de mensen uit hun netwerk. Vervolgens teken je per persoon uit het netwerk van het gezin het netwerk van die persoon. Hiermee verbreed je de mogelijkheden om te kijken naar wie wat kan betekenen.
- **Formuleren van *Biggest Unmet Needs*.** Wat heeft dit kind of dit gezin nodig in het leven? Vaak is dat liefde in plaats van veiligheid, omdat je geen toekomstige veiligheid kan creëren zonder mensen om je heen die geborgenheid en liefde geven. Voorbeelden van *biggest unmet needs*:
 - J. verdient het om gesteund te worden in zijn dagelijks leven, zoals op school, zodat hij zijn mogelijkheden en kwaliteiten kan ontplooien en zijn zelfvertrouwen vergroot wordt. In tegenstelling tot: J. moet naar school.
 - Moeder heeft het nodig en moet erop kunnen vertrouwen dat zij onderdeel uitmaakt van haar familie en omgeving om gedurende haar hele leven steun, acceptatie, kracht en positieve feedback te ervaren, om krachtig in het leven te kunnen staan en een goede moeder voor haar kinderen te kunnen zijn. In tegenstelling tot: Moeder moet sociale contacten uitbreiden.

Bijlage II – Favoriete wie-vragen

Hieronder staat een lijst met mogelijke wie-vragen. Niet elke vraag past bij jou of bij het gezin. *Tip:* Markeer je favoriete wie-vragen uit de lijst met een stift en schrijf je eigen vragen erbij.

Wie vertrouw jij?

Van wie neem jij adviezen aan?

Wie kan jou dingen leren?

Wie vertelt jou de waarheid?

Wie vraagt hoe het met jou gaat?

Wie vindt het belangrijk dat het goed met je gaat?

Wie denk je dat jou het beste kent?

Wie waardeert jou?

Wie is er voor jou? In goede en minder goede tijden?

Wie heeft het meeste invloed op jouw leven gehad?

Wie heeft nu invloed op jouw gezin?

Wie heeft nu invloed op de kinderen?

Welke volwassene is belangrijk voor jou?

Wie kent jouw situatie goed?

Wie kan goed inschatten wat goed en fout voor jou is?

Stel dat je thuis een aquarium vol met vissen hebt en je gaat morgen op vakantie, wie vraag je dan om voor de vissen te zorgen?

Wie vertrouw jij de sleutel van je huis toe?

Wie bel je om leuke dingen mee te doen?

Wie bel je om goed nieuws te vertellen?

Wat was het leukste dat je gedaan hebt de afgelopen zes maanden en met wie was je toen?

Wie maakt jou altijd aan het lachen?

Bij wie kan jij je hart luchten?

Wie luistert naar jou? Naar wie wil jij luisteren?

Wie inspireert jou?

Naar wie kijk je op?

Wie geeft jou energie?

Bij wie kan jij terecht, zomaar omdat het fijn is daar even te zijn?

Toen je klein was, wie was toen jouw favoriete persoon?

Wat is jouw talent en van wie heb je dat?

Wat vind jij belangrijk in het leven en wie heeft daarbij een positieve rol gespeeld?

Wie heb jij (in het verleden) weleens geholpen?

Wie heb jij in je Whatsapp/Facebook/Instagram/Snapchat contacten?

Naar wie trek je toe in de kerk/moskee / ...?

Stel, je organiseert een reünie/verjaardagsfeestje. Wie nodig je uit?

Wat was een heel belangrijke dag in je leven en wie was toen bij je?

Wie bel je als eerste als het misgaat?

Wie zou je (daarbij) om hulp kunnen vragen?

Wie maakt zich (nog meer) zorgen om de situatie?

Wie weet dat jij je weleens eenzaam voelt?

Wie mag jouw geheim weten?

Met wie kan je (daarover) praten?

Naar wie ga je toe als het niet goed zou gaan? Wie kan je dan om hulp vragen?

Wie wil je dat er mee gaat naar het gesprek?

Wie zou je kunnen vragen jullie te helpen in deze tijden?

Wie gaat dit met jou oplossen?

Wie kan jou helpen om de situatie te veranderen?

Wie kan er speciaal voor jou zijn?

Wie kan jou helpen je doelen te bereiken?

Wie motiveert jou om vol te houden als je eigenlijk wil opgeven?

Meer lezen?

<https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Wat-werkt-publicatie/Wat-werkt-versterken-van-eigen-kracht.pdf>

Artikel waarin, op basis van literatuuronderzoek en een analyse van erkende Nederlandse jeugdinterventies, getracht wordt antwoord te geven op de vraag: Hoe worden jeugdigen, ouders en gezinnen concreet versterkt in hun eigen kracht?

<https://www.movisie.nl/publicatie/aan-slag-sociale-netwerken>
<https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/publication-attachment/Aan-de-slag-met-sociale-netwerken%20%5BMOV-2237000-1.1%5D.pdf>

Netwerkgericht werken kan op vele manieren. Hoe begin je en wat levert het jouw cliënt op? De publicatie 'Aan de slag met sociale netwerken' helpt je op weg en maakt je wegwijs in de 44 meest bekende instrumenten en methoden.

<https://richtlijnenjeugdhulp.nl/samen-beslissen-over-passende-hulp/>

De 'Richtlijn Samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp' gaat in op het proces van beoordelen en beslissen over hulp bij vragen en problemen in de opvoeding en ontwikkeling van jeugdigen.

<https://www.inholland.nl/onderzoek/publicaties/op-zoek-naar-houvast-1>

Lectorale rede van Lilian Linders, Lectoraat Empowerment en Professionalisering, Hogeschool Inholland.

<https://voordejeugd.nl/samen-de-zorg-voor-jeugd-steeds-beter-maken/meer-kinderen-thuis-laten-opgroeien/informele-steun/>

Vanuit een gezamenlijk doel om gezinnen met stress te ontlasten en veerkracht van ouders te versterken door nieuwe waardevolle contacten zijn Buurtgezinnen, Steunouder, Meeleefgezin, Home-Start en Samen Oplopen, een 'Collectief' gestart. Gezamenlijk willen ze ervoor zorgen dat voor alle kinderen en gezinnen in Nederland informele steun beschikbaar is als daar behoefte aan bestaat. Zodat gezinnen overeind blijven en kinderen thuis gezond kunnen (blijven) opgroeien.

<https://voordejeugd.nl/nieuws/handreiking-samenwerking-formele-informele-steun/>

De kennis die verzameld is in meerdere sessie over informele steun is bijeengebracht in deze publicatie, met nieuwe ideeën, inspiratie en voorgestelde verbeteringen. Om juist jeugdigen en opvoeders zelf en hun (in)formele ondersteuners perspectief te geven op met wie wat wanneer en hoe te kunnen handelen. Met voorbeelden uit de praktijk van henzelf: jongeren en volwassenen, in tekst, beeld of geluid. Met toevoeging van wetenschappelijke inzichten, tips en adviezen.

Podcasts en filmpjes

<https://voordejeugd.nl/praktijkvoorbeelden/podcast-informele-steun/>

In deze NVO podcast gaan Maria Wassink (orthopedagoog en directeur Steunouder Nederland) en Lois Grootsholten (NVO orthopedagoog werkzaam binnen de jeugdhulp) met elkaar in gesprek over hoe informele steun voor kinderen en ouders aanvullend en van meerwaarde kan zijn op de formele zorg. Met informele steun wordt in deze podcast onder andere bedoeld op steunouders, die een rol kunnen spelen als steun vanuit het eigen netwerk niet vanzelfsprekend is.

<https://www.kenniscentrum-kjp.nl/nieuws/podcast-stroomop/>

In een serie podcasts zoekt jeugdhulpbeweging StroomOP uit hoe de hulp aan kinderen, jongeren en hun ouders beter kan. In het tweede seizoen, bestaande uit zes afleveringen, vertellen twaalf bevlogen jeugdhulpverleners hoe de hulp eerder, beter, passender en liefdevoller kan en wat 'stroomopwaarts werken' mogelijk maakt. Met name passend bij het thema van deze handreiking zijn aflevering vijf – Hoe kunnen jeugdhulpprofessionals in een wijkteam goed samenwerken met belangrijke naasten? – en aflevering zes – Hoe kunnen professionals beter samenwerken in crisissituaties?

<https://www.youtube.com/watch?v=xtPhGympTIQ>

Kijktip: kennissessie 'JIM bij uithuisplaatsing'.